

Protocol Dyslexie

Nehalennia versie 20150706

Afspraken en aanbevelingen ten behoeve van dyslectische leerlingen

Definitie

Dyslexie wordt gedefinieerd als een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau (Stichting Dyslexie Nederland).

Convenant

Nehalennia heeft betrekking tot dyslexie met de scholen binnen het Walcherse samenwerkingsverband bindende afspraken gemaakt. Deze zijn vastgelegd in een convenant.

De afspraken houden in dat deze leerlingen niet worden afgerekend op hun "handicap". Dit is geen gunst maar een recht.

Primair en voortgezet onderwijs streven naar een doorgaande lijn voor 4- tot 18-jarigen. Voor leerlingen van wie in het primair onderwijs is komen vast te staan dat er sprake is van ernstige lees- en/of spellingproblemen en/of dyslexie, wordt een dossier samengesteld.

Primair onderwijs draagt dit dossier over aan Nehalennia en voorziet het voortgezet onderwijs middels een mondelinge toelichting van onderbouwende gegevens. Voordat de leerling de overstap maakt naar Nehalennia is voor alle partijen (primair onderwijs, Nehalennia, ouders en leerling) bekend op welke wijze door Nehalennia maatregelen genomen kunnen worden.

Bij de overdracht van BO naar VO verkrijgt Nehalennia onderstaande documentatie:

- Onderwijskundig rapport met uitslag AOB-test en/of CITO-eindtoets.
- Dyslexieverklaring met vermelding datum van afgifte (dyslexieverklaring is onbeperkt geldig en geeft als zodanig de daaraan gerelateerde rechten).
- De bij de dyslexieverklaring behorende onderzoeksverslagen (handelingsgerichte adviezen zijn aan verandering onderhevig en zullen wellicht bij het verlaten van de basisschool en in de loop van het VO bijgesteld moeten worden).
- Een overzicht van de ontwikkeling en interventies in de leesontwikkeling.
- Adviezen vanuit het primair onderwijs voor verdere begeleiding in het VO. Ouders geven voor het verstrekken van de gegevens schriftelijke toestemming.

Afspraken

Tegen de achtergrond van de volgende aspecten, namelijk dat:

- verschillende studies van wetenschappelijke aard diametraal tegenover elkaar staan inzake *hoe* dyslexie te begeleiden,
- verschillende studies van wetenschappelijke aard diametraal tegenover elkaar staan inzake *hoe* dyslexie cijfermatig te beoordelen,
- Nehalennia meent dat er een duidelijke discrepantie bestaat met betrekking tot het curriculum tussen het vak Nederlands en de Moderne Vreemde Talen,
- op het eindexamen havo/vwo geen rekening gehouden wordt met dyslexie in de beoordeling van het gemaakte werk,
- een dyslexieprotocol duidelijkheid dient te creëren voor alle betrokkenen zijn in overleg met alle talensecties de volgende afspraken vastgelegd:
 - dat het dyslexieprotocol wat betreft Nederlands afwijkt ten opzichte van de Moderne Vreemde Talen, te weten:
 - dat bij toetsen Nederlands spelfouten aangestreept worden en, indien opgenomen in het correctievoorschrift, meetellen bij de beoordeling mits er sprake is van een toets 'schrijfvaardigheid'.
 - dat alle leerlingen alle toetsen dienen te maken;
 - dat toetsen worden aangeboden met overzichtelijke lay-out en met een schreefloos lettertype zoals Arial of Verdana 12;
 - dat indien gewenst een tekst in vergroting A3 aangeboden wordt;
 - dat meer tijd (=20%) of indien mogelijk tot 20% minder opgaven bij alle toetsen worden aangeboden;
 - dat eindexamenkandidaten bij het CSE een half uur langer de tijd krijgen om hun examen te maken;
 - dat alleen bij *examen* Kijk- en Luistervaardigheid indien nodig apart wordt afgenomen (bijv. m.b.v. speciaal door het CITO aangepast materiaal);
 - dat vanaf brugklas tot en met eindexamenklas een scherp onderscheid wordt gemaakt tussen toetsen spelling en overige toetsen (voor ouders en leerlingen is dit inzichtelijk met behulp van het digitale cijferprogramma);
 - dat de leerling op een *toets spelling* nooit lager kan scoren dan het cijfer 3, m.u.v. examenwerk;
 - dat de overgang van de leerling nooit mag worden gedwarsboomd door louter *toetsen spelling*;
 - dat indien doublure of afstroom dreigt de verantwoordelijke docent het eindcijfer (3e rapportcijfer) wijzigt na overleg met betreffende teamleider in samenspraak met een collega uit de eigen sectie en de zorgcoördinator;
 - dat een eventuele cijferwijziging niet alleen hoeft plaats te vinden van onvoldoende naar voldoende;
 - dat spelfouten niet worden meegerekend tenzij een woord geschreven en/of uitgesproken een andere betekenis krijgt en dat vervolgens op het rapport wordt vermeld dat in verband met de dyslexie een aangepaste beoordeling heeft plaats

gevonden. Alleen bij het vak Nederlands is de afspraak dat bij toetsen spelfouten aangestreept worden en, indien opgenomen in het correctievoorschrift, meetellen bij de beoordeling mits er sprake is van een toets 'schrijfvaardigheid' ;

- dat grammaticale fouten in principe niet als dyslexiegerelateerde fouten worden aangemerkt. De docent kan wel bepalen dat een bepaalde fout niet hoeft mee te tellen;
- dat foute spelling van woorden door de docent correct wordt weergegeven of aangehaald;
- dat de leerling bij voorleesbeurten eerst in de gelegenheid wordt gesteld de tekst redelijkerwijs voor te kunnen bereiden;
- dat gebruik van extra hulpmiddelen: laptop, dyslexie hard- en software in overleg met de zorgcoördinator en/of dyslexiecoach is toegestaan*;
- dat bij Kurzweil het maken van toetsen op een laptop, tablet en ipad zijn toegestaan als de toets aangeleverd kan worden middels een usbstick;
- dat daar waar geen digiborden aanwezig zijn de leerling, na expliciete toestemming van de docent, een foto mag maken van de aantekeningen op het bord.

* zie verder Afspraken gebruik Kurzweil

Het is aan de individuele docent te beslissen of iets goed of fout is, met in achtneming van het protocol. De docent doet dit naar eer en geweten.

Indien partijen ondanks bovenstaande oneens zijn over interpretatie van afspraken, kan door betrokkenen advies worden gevraagd aan het zorgteam. Dit advies is bindend.

Dyslexiepas

Elke met dyslexie gediagnosticeerde leerling komt in het bezit van een dyslexiepas die voor de gehele Nehalennia-schooltijd geldig blijft. Een kopie van de dyslexieverklaring dient in het dossier van de leerling op school aanwezig te zijn.

Op de pas staat dat de leerlingen het recht hebben om van de volgende faciliteiten gebruik te mogen maken:

- schreefloos lettertype zoals Arial 12 en Verdana 12 (of vergrote teksten)
- aangepaste beoordeling spelling
- specifieke spellingstoets nooit lager dan een 3 (m.u.v. examens)
- minder vragen bij toetsen of 20% extra tijd bij toetsen
- ICT-hulpmiddelen: bijv. laptop of daisyspeler, Kurzweil, L2S
- geen onvoorbereide leesbeurt voor een cijfer

Afspraken gebruik Kurzweil (of L2S):

- De leerling vraagt direct bij opgave de toets aan in Kurzweil bij de betreffende docent.
- Toetsen worden door de docent op een usb-stick aangeleverd. De leerling maakt de toets op de docentencomputer of op eigen laptop in de klas. De toetsen mogen niet gekopieerd of opgeslagen worden.
- De leerling noteert de antwoorden in een leeg tekstdocument en slaat dit tekstdocument op de usb-stick (of anders met docent overeengekomen, bijv. via email of ELO) op en controleert samen met de docent of dit goed opgeslagen is.
- Aan het einde van de les levert de leerling de usb-stick met daarop de toets en het tekstbestand met de antwoorden in bij de docent.
- Toetsen en examens worden onder begeleiding van een docent gemaakt. De docent geeft toestemming om te beginnen en om Kurzweil af te sluiten.
- De leerling is verplicht ervoor te zorgen dat het logboek geactiveerd is. Docenten kunnen tijdens de toets of na afloop vragen het logboek in te zien. Als blijkt dat het logboek niet geactiveerd is zal dit gezien worden als een toets met fraude.
- Een leerling mag geen gebruik maken van internet en woordenboekfuncties, ook niet via de functie 'online opzoeken' of via de vertaalmogelijkheden van Google, tenzij de docent dit anders aangeeft.
- Oneigenlijk gebruik van Kurzweil wordt gezien als fraude. De leerling mag in geval van fraude niet langer gebruik maken van Kurzweil bij toetsen en schoolexamens.

Schoolexamen

Het protocol geldt als regel en uitgangspunt ook voor het schoolexamen zoals dat in het Programma van Toetsing en Afsluiting staat weergegeven.

Examenbesluit artikel 55 'Afwijking wijze van examineren':

1. De directeur kan toestaan dat een gehandicapte kandidaat het examen geheel of gedeeltelijk aflegt op een wijze die is aangepast aan de mogelijkheden van die kandidaat. In dat geval bepaalt de directeur de wijze waarop het examen zal worden afgelegd. Hij doet hiervan zo spoedig mogelijk mededeling aan de inspectie.
2. Tenzij sprake is van een objectief waarneembare lichamelijke handicap, geldt ten aanzien van de in het eerste lid bedoelde een aangepaste wijze van examineren dat:
 - a. er een deskundigheidsverklaring is die door een ter zake deskundig psycholoog of orthopedagoog is opgesteld.
 - b. de aanpassing voor zover betrekking hebbend op het centraal examen in ieder geval kan bestaan uit een verlenging van de duur van de desbetreffende toets van het centraal examen met ten hoogste 30 minuten
 - c. een andere aanpassing slechts kan worden toegestaan voor zover daartoe in de onder a. genoemde deskundigenverklaring ten aanzien van betrokkene een voorstel

wordt gedaan, dan wel indien de aanpassing aantoonbaar aansluit bij de begeleidingsadviezen, vermeld in die deskundigenverklaring.

Extra begeleiding dyslectische leerlingen

In het eerste leerjaar is er op kosten van Nehalennia maximaal een lesuur per twee weken individuele ondersteuning voor leerlingen met dyslexie. Deze hulp is er op gericht de dyslectische leerling om te leren gaan met zijn/haar dyslexie en wordt gegeven door een dyslexiecoach (Kruisweg) of dyslexiespecialist (Breeweg) die op de hoogte is van het dyslexieprotocol en de vakwerkplannen van Nederlands, Engels en Frans.

Mocht in leerjaar 2 of hoger nog ondersteuning van een dyslexiecoach noodzakelijk zijn, verwijst Nehalennia naar externe deskundigen. De kosten hiervoor worden door de ouders gedragen. De dyslexiecoach zal de dyslectische leerlingen per jaargroep uitnodigen voor lotgenotenbijeenkomsten waarin praktische zaken aan de orde kunnen komen. Zie voor verdere taken van dyslexiecoach en dyslexiespecialist de bijlagen 1 en 2.

Ontheffingen (vrijstellingen)

Het bevoegd gezag kán in voorkomende gevallen een leerling ontheffing verlenen, maar hoeft dat niet te doen: de leerling kan op grond van de landelijke regelgeving geen recht doen gelden op een ontheffing, de leerling kan dat alleen op grond van de schooleigen regeling (zie hieronder).

Ontheffingen in de onderbouw

Nederlands en Engels

Artikel 11d van de WVO biedt ruimte om in individuele gevallen ontheffing te verlenen voor onderdelen van de kerndoelen. Dit maakt in principe ontheffing voor onderdelen van de vakken Nederlands en Engels mogelijk bij leerlingen die door hun dyslexie ernstig beperkt zijn. De wet (artikelen 11a en 11c, WVO) legt echter sterk de nadruk op de mogelijkheden voor doorstroming van de leerling. Aangezien de vakken Nederlands en Engels in alle profielen verplichte vakken zijn verleent Nehalennia geen ontheffing voor deze vakken.

VMBO in de eerste twee leerjaren ([Inrichtingsbesluit WVO, artikel 22](#))

Behalve voor leerlingen die naar de verwachting van het bevoegd gezag doorstromen naar de basisberoepsgerichte leerweg, is in het vmbo in de eerste twee leerjaren Frans of Duits als tweede moderne vreemde taal verplicht. Scholen mogen zelf kiezen welke van deze twee zij aanbieden, maar mogen ook beide talen aanbieden. Voor het volgen van alleen Frans of alleen Duits is geen ontheffing nodig.

Ontheffing voor Frans én Duits is niet mogelijk voor dyslectische leerlingen.

Wel kan de school in de eerste twee leerjaren zelf invulling geven aan het onderwijs in de tweede moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen kerndoelen zijn voor de moderne vreemde talen. De school moet hierbij wel rekening houden met de doorstroommogelijkheden van de leerling.

Alleen in een aantal specifieke gevallen - en dan gaat het niet alleen om leerlingen met dyslexie - zijn er wel mogelijkheden om ontheffing te krijgen voor Frans én Duits. Dit geldt voor:

Leerlingen die Spaans, Arabisch of Turks volgen;

Leerlingen die buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs hebben gevolgd, en daarbij geen of te weinig onderwijs in Frans of Duits hebben gekregen.

Leerlingen kunnen via deze regel alleen ontheffing krijgen van de tweede moderne vreemde taal wanneer zij voor de eerste maal tot een school voor vbo of mavo zijn toegelaten en zijn geplaatst in een hoger leerjaar dan het eerste.

Havo en vwo in de eerste drie leerjaren ([Inrichtingsbesluit WVO, artikel 21](#))

In de eerste drie leerjaren van havo en vwo zijn zowel Frans als Duits verplicht. Er kan geen ontheffing worden verleend aan dyslectische leerlingen. Wel kan Nehalennia in de eerste drie leerjaren zelf invulling geven aan het onderwijs in de tweede moderne vreemde taal, omdat er, met uitzondering van Engels, geen kerndoelen zijn voor moderne vreemde talen. Wij noemen dit een 'Aangepast Programma'. Hierbij moet wel rekening worden gehouden met de doorstroommogelijkheden van de leerling.

Nehalennia eist, naast het kunnen overleggen van een door een erkende instantie of persoon gediagnosticeerd document als bewijs voor de stoornis(sen), tevens een verklaring van de dyslexiespecialist van Nehalennia waarin expliciet staat vermeld dat het ondanks extra inspanningen voor de leerling onmogelijk is tot voldoende resultaat voor Duits of Frans te komen.

Het zorgbeleidsteam Breeweg zal uiteindelijk aan het bevoegd gezag een advies geven aan de hand van:

- een schriftelijk verzoek met motivering van ouders
- de diagnose van de stoornis en de verklaring van de dyslexiespecialist Nehalennia zoals hierboven omschreven
- de bevindingen van de betreffende taaldocent(en)

Nehalennia zal een schriftelijke verklaring opstellen waarin de afspraken zijn vastgelegd hoe het aangepaste lesprogramma wordt ingevuld. Deze verklaring wordt ondertekend door een afgevaardigde van het bevoegd gezag, de voorzitter van het zorgbeleidsteam, de leerling of als de leerling de leeftijd van 18 jaren nog niet heeft bereikt de ouders/verzorgers.

Alleen in een aantal specifieke gevallen – en dan gaat het niet alleen om leerlingen met dyslexie - is er een aantal mogelijkheden voor ontheffingen:

Leerlingen die buiten Nederland vergelijkbaar onderwijs hebben gevolgd en daarbij geen of te weinig onderwijs in Frans of Duits hebben gekregen kunnen ontheffing krijgen voor Frans, Duits of beide talen;

Leerlingen kunnen via deze regel alleen ontheffing krijgen wanneer zij voor de eerste maal tot een school voor havo of vwo zijn toegelaten en zijn geplaatst in een hoger leerjaar dan het eerste.

Ontheffingen in de bovenbouw

Bovenbouw havo ([Inrichtingsbesluit WVO, artikel 26e](#))

Per 1 augustus 2007 is een tweede moderne vreemde taal in de bovenbouw van het havo in drie van de vier profielen niet verplicht. Havo-leerlingen kunnen de tweede moderne vreemde taal vermijden door een ander profiel te kiezen dan cultuur en maatschappij.

Bovenbouw vwo ([Inrichtingsbesluit WVO, artikel 26e](#))

Leerlingen in de bovenbouw van het atheneum moeten naast Engels een tweede moderne vreemde taal volgen. Hiervoor kunnen op Nehalennia Frans of Duits aangeboden worden. Leerlingen kunnen hiervan ontheffing krijgen als zij:

- een gediagnosticeerde stoornis hebben die specifiek betrekking heeft op taal of een zintuiglijke stoornis hebben die effect heeft op taal;
- een andere moedertaal hebben dan Nederlands en in de eerste twee leerjaren van het voortgezet onderwijs geen lessen Frans of Duits hebben genoten;
- onderwijs volgen in het profiel Natuur en techniek of Natuur en gezondheid en, bijvoorbeeld door hun dyslexie, zo slecht presteren op de taal waarvoor ze de ontheffing vragen, dat dit naar verwachting een succesvolle afronding van de opleiding in de weg staat. Een diagnose is niet vereist.

Het is de verantwoordelijkheid van Nehalennia om per geval de mogelijkheden voor ontheffing te bekijken. Roostertechnisch kan dit tot gevolg hebben dat vakken tegenover elkaar zijn ingeroosterd. Pas bij aanvang van een nieuw schooljaar is concreet waar te nemen hoe deze ontheffing uitpakt.

Er is geen toestemming vooraf van de inspectie nodig; de school is wel verplicht de ontheffing aan de inspectie te melden. De leerling moet in plaats van de taal een vervangend vak kiezen met een normatieve studielast van ten minste 440 uren. De keuze is afhankelijk van het aanbod van de school.

Wanneer het gaat om aanpassingen aan het onderwijsprogramma of om ontheffingen van (onderdelen van) bepaalde vakken is het van belang om goed de doorstroommogelijkheden van de leerling in het oog te houden. Dit geldt bijvoorbeeld wanneer de school een andere invulling geeft aan het vak Frans of Duits.

Voor leerlingen op het gymnasium is geen ontheffingsmogelijkheid geregeld, omdat daar de klassieke taal in plaats van de tweede moderne vreemde taal komt.

- Het begeleiden van dyslectische leerlingen op de Breeweg in de leerjaren 2 t/m 6, op de Kruisweg in de leerjaren 1 t/m 4. De coach leert de leerlingen hun problemen zoveel mogelijk zelf op te lossen.
- De coach neemt het initiatief tot het leggen van contact. Het eerste contact zal niet individueel zijn maar bijvoorbeeld met alle dyslectische leerlingen van een bepaald leerjaar. Per schooljaar zullen de leerlingen op deze manier twee à drie keer een gesprek met de coach hebben. De leerling kan zelf altijd om een gesprek vragen via de mentor of via de zorgcoördinator. De ernst van de problematiek zal op een gegeven moment de frequentie van de contacten bepalen.
- Tijdens de contacten kunnen de volgende zaken aan de orde komen:
 - of docenten de toegekende faciliteiten realiseren
 - of en hoe de leerling gebruik maakt van de toegekende faciliteiten
 - of er meer of andere faciliteiten nodig zijn
 - wat de effecten zijn van de ondersteuning
- De coach coacht en steunt de leerling, bijvoorbeeld wanneer docenten zich niet houden aan gemaakte afspraken.
- Zoekt samen met de leerling naar oplossingen bij sociaal-emotionele problemen of acceptatieproblemen waar het dyslexie betreft.
- De coach houdt zich op de hoogte van (ICT) hulpmiddelen.
- Indien een leerling gebruik maakt van Kurzweil licht de coach de mentor in. De coach bespreekt het contract met de leerling en draagt zorg voor ondertekening hiervan. De coach ondersteunt de mentor en de docenten indien nodig bij het gebruik van Kurzweil.

1. Het begeleiden van dyslectische leerlingen in het brugklasjaar HAVO/VWO.

De dyslexiespecialist:

- a. Neemt in eerste instantie initiatief tot het leggen van de contacten met de leerling, maar leert deze dit ook om zelf te gaan doen. De ernst van de problematiek zal op een gegeven moment de frequentie van de contacten bepalen.
 - b. Coacht en steunt de leerling, bijvoorbeeld wanneer docenten zich niet houden aan gemaakte afspraken. Indien nodig wordt de zorgcoördinator hierbij ingeschakeld.
 - c. Zoekt samen met de leerling naar oplossingen bij sociaal-emotionele of acceptatieproblemen, die samenhangen met de dyslexie.
 - d. Functioneert als vertrouwenspersoon m.b.t. dyslexie, waarborgt geheimhouding, maar houdt wel goed de grenzen van z'n taak in de gaten. Verwijst door, indien nodig naar SMT/ZAT via de zorgcoördinator.
 - e. Stelt een handelingsplan op en biedt deze ter ondertekening aan aan ouders.
 - f. Heeft twee keer per jaar (rond de kerstvakantie en voor de zomervakantie) evaluatiemoment met de zorgcoördinator en de dyslexiecoaches op Nehalennia HAVO/VWO.
 - g. Reikt de dyslexiepas uit aan de dyslectische brugklasleerlingen.
 - h. Tijdens de contacten kunnen de volgende zaken aan de orde komen:
 - didactische ondersteuning
 - bespreken en aanleren van vaardigheden om problemen zoveel mogelijk zelf op te lossen / aan te pakken.
 - met de leerling bespreken of docenten de toegekende faciliteiten (en compenserende materialen) realiseren, zoals vastgesteld in het dyslexieprotocol van Nehalennia
 - met de leerlingen bespreken of de leerling adequaat gebruikt maakt van de toegekende faciliteiten
 - met de leerling bespreken of er meer of andere faciliteiten nodig zijn, bijv. ICT-ondersteuning
2. Houdt zich op de hoogte van (ICT) hulpmiddelen en adviseert indien nodig bij de aanschaf ervan.
 3. Adviseert indien gewenst de zorgcoördinator t.a.v. dyslexiescreening.
 4. Adviseert Zorgbeleidsteam en regelt de administratie t.a.v. aanvragen voor aangepast programma tweede Moderne Vreemde Talen.